

Catedra de istoria medicinei a I.M.F. Cluj (cond.: prof. V. Bologa, doctor în științe medicale)

LEOPOLD AUENBRUGGER INTEMEIETORUL EXAMENULUI PERCUTORIC AL BOLNAVILOR

(Cu prilejul celei de a 150 aniversări a morții sale)

Samuil Izsák

Ascensiunea burgheziei aproape în toate domeniile vieții sociale în a doua jumătate a secolului XVIII-lea a imprimat un avânt deosebit alți dezvoltării medicinei cit și preocupărilor igieniste.

Acest fapt s-a manifestat în legile sanitare ce s-au adus, în programul de construcție a spitalelor, în tendințele constatate în domeniul igienei publice și nu mai puțin în perfecționarea treplată a cercetărilor medicale și a terapiei propriu-zise. Dezvoltarea și-a găsit expresie de asemenea în cercetările experimentale care se efecteau în universitățile și clinicile devenite din ce în ce mai numeroase. Aceste cercetări au fost stimulate și susținute, în mare măsură, de euceririle tehnice ale revoluției industriale și de descoperirile științific-naturaliste (fizice, chimice, fiziologice și biologice).

E o trăsătură caracteristică a acestei perioade din istoria medicinei, bogată în rezultate și curente, faptul că burghezia se străduiește să dea o bază populară aspirațiilor ei științifice. Medicina progresistă se orientează spre popor, apropiindu-se de viața acestuia din punct de vedere medical preventiv. Această tendință e ilustrată de numeroasele tipărituri cu caracter medical igienic, apeluri, catechisme și articole de calendar ce au apărut în epoca aceea, scrise pe seama poporului. Această legătură a devenit și mai strinsă prin intermediul medicilor și farmaciștilor care lucrau în mediul rural, iar datorită acestei situații s-a adâncit tendința cunoașterii și folosirii terapiei populare. S-a format din ce în ce mai deslușit convingerea că cunoștințele populare nu trebuie nesocotite și tratate cu dispreț, deoarece ele conțin experiențe seculare și uneori milenare care pot fi folosite pentru îmbogățirea medicinei. Nu e o întâmplare, ci un fapt determinat istoricește, că în această perioadă a secolului XVIII. englezul *William Withering* a introdus prin lucrarea sa publicată în 1785, tratamentul cu digitală, de origine populară, al inimii. În același timp englezul *Edward Jenner* (1749—1823), a lansat epocala sa descoperire vaccinarea antivariolică, de origine tot populară, prin lucrarea sa care a văzut lumina tiparului în 1798. Dar acest secol a cunoscut și alte rezultate care au stat într-o strinsă corelație cu practica spitalicească: *fundamentarea științifică a anatomiei patologice precum și întemeierea și inaugurarea metodei percutorice în examenul fizic al bolnavilor, pentru a se putea stabili un diagnostic cit mai sigur.*

În urma prelucrării rezultatelor anatomo-patologice și a unor experiențe îndelungate, anatomia patologică modernă s-a constituit prin lucrările lui *Malphigi*, *Valsalva*, *Bonet* și alții. Fără îndoială că cel mai ilustru reprezentant al anatomiei patologice în secolul XVIII a fost *Giovanni Battista Morgagni* (1682—1771). Vestita sa lucrare apărută în 1761, *De sedibus et causis morborum per anatomen indagatis (Examinarea bolilor și cauzelor acestora pe baze anatomice)* a fost editată de mai multe ori, devenind o adevărată biblie pentru medicii din sec. XVIII și XIX, care la drept vorbind au dus mai departe anatomia patologică pornind de la lucrarea fundamentală a lui *Morgagni*. Ca ur-

mare a dezvoltării ei rapide, anatomia patologică a devenit o parte integrantă a învățămîntului medical la fel ca și activitatea clinică. S-a adevărit astfel faptul ca bolile se manifesta nu numai prin simptome clinice generale și caracteristice ci și prin modificări ale diferitelor organe ce pot fi observate anatomo-patologic. Pînă la lucrarea *Inventum novum* a lui *Auenbrugger* a lipsit acea metodă obiectivă de examinare a bolnavilor care să permită o privire asupra modificărilor patologice ce au loc în organism. Percuția a corespuns aceleia vechi dorințe. Metoda lui *Auenbrugger* a oferit medicilor un mijloc de examinare care se putea însuși pe deplin chiar cu o practică redusă și care, sprijinindu-se pe cunoștințe anatomo-patologice, s-a dovedit în cele din urmă indispensabilă în stabilirea precisă a diagnosticului.

Leopold *Auenbrugger* (1722—1809) întemeietorul procedurii percutorie al examinării bolnavilor s-a născut în orașul Graz. Tatăl său a fost circiumar. *Auenbrugger* a absolvit studiile la Viena, în 1752, cînd obține diploma de medic. La început funcționează ca medic secundar, iar mai tîrziu ca medic primar, la Spanisches Hospital între 1751 și 1762. A fost silit să părăsească acest post, deoarece colegii săi i-au creat o situație imposibilă din cauza aplicării inovației sale, a metodei percutorie. Opera sa nemuritoare *Inventum novum ex percussione thoracis humani ut signe abstrusos interni pectoris morbos detegendi* (O nouă metodă pentru descoperirea bolilor ascunse în cavitatea toracică, cu ajutorul semnelor dobîndite prin percuția toracelui), a apărut în 1761 la Viena. În istoria medicinei e o coincidență plină de semnificații faptul că lucrările epocale ale lui *Auenbrugger* și *Morgagni: Inventum novum și De sedibus et causis morborum* au apărut în același an.

Activitatea științifică a lui *Auenbrugger* nu se reduce la *Inventum novum*. El are și alte lucrări, acestea însă sînt de o importanță științifică mai redusă. Pe baza experienței sale spitalcești mai vechi, *Auenbrugger* publică în 1771 lucrarea *Experimentum nascens de remedio specifico sub signo specifico in manu virorum*. O lucrare a sa de mai tîrziu care aparține tot domeniului psihiatriei este *Von der stillen Wut oder dem Triebe zum Selbstmorde*, apărută în 1783, la Dessau. Alte studii ale sale publicate în reviste se ocupă de probleme epidemiologice, ca de exemplu de tifusul abdominal și de gripă.

Auenbrugger a fost unul dintre cei mai solicitați medici de la Viena, beneficiind de numeroase distincții, chiar dacă acestea nu i-au fost acordate pentru metoda sa percutorică. În 1784 i s-a acordat titlul de nobil, iar în 1796 a fost primit ca membru al Facultății de medicină vieneză. În 1798, din cauza vîrstei sale înaintate și a unei cecități parțiale, se retrage din viața publică. A murit în ziua de 18 mai 1809.

Inventum novum este o carte modestă, conținînd doar 95 de pagini. *Auenbrugger* rezumă materialul prelucrat în observații, paragrafe și explicații (așanumite „scoliume”). *Auenbrugger* începe descrierea percuției și a simptomelor sonore dobîndite cu ajutorul ei, prezentînd sunetele percutorie normale în bolile organelor toracice. *Inventum novum* începe cu următoarea constatare devenită clasică: *Thorax sani hominis sonat si percutitur*. Această constatare genială în desăvîrșita ei simplitate constituie, la drept vorbind, ideea fundamentală și punctul de plecare practic, al operei lui *Auenbrugger*. *Auenbrugger* formulează indicații precise în ceea ce privește poziția corpului pe care trebuie să o aibă bolnavul cînd medicul dorește să-i percuzeze toracele din față sau din spate. Sfaturile sale sînt clare și întrutotul îndreptățite pentru provocarea celor mai curate simptome sonore. *Auenbrugger* a executat percuția cu mînuși și pe toracele acoperit de cămașa, recomandînd insistent să se execute în felul acesta. El atrage atenția asupra faptului ca percuția executată cu degete goale și pe torace neacoperit poate să cauzeze zgornote toracice confuze, din cauza fricțiunii celor două suprafețe ale pielii, ceea ce alterează caracterul autentic al sunetului provocat. *Auenbrugger* avertizează că toracele oamenilor musculoși și obezi trebuie percutat mai energic. Tehnica percuției e

descrișă în paragraful 4 al observației II, în felul următor: toracele trebuie percutat sau mai bine zis bătut încet și ușor, cu vîrful degetelor împreunate și întinse. („Percuti, verius pulsari thorax debet adductis ad se mutuo et in rectum protensis digitorum apicibus lente, atque leniter“). Pentru a se putea însuși tehnica percuției și pentru a se aprecia just schimbările simptomelor sonore obținute cu ajutorul ei, *Auenbrugger* atrage atenția medicilor să facă cît mai multe încercări de percuție la oamenii sănătoși. În felul acesta ei vor putea observa diferențele sonore care pot apărea la oamenii cu o constituție fizică felurită. *Auenbrugger* a diferențiat sunetele patologice devîind de la normal cu un excepțional simț clinic și cu un spirit de observație foarte ascuțit. Acest fapt e ilustrat în cîteva formulări clasice. „Dacă într-o anumită parte sonoră a toracelui apare, în ciuda intensității identice a percuției, un sunet mai înalt, atunci acolo unde sunetul e mai înalt trebuie să fie o modificare patologică“. („*Si in aliqua thoracis parte sonora eadem intensitate percussa sonus altior: morbosum ibi subesse notat, ubi altitudo maior*“). Aceeași concluzie e valabilă și în cazul prezenței unui sunet mai adînc decît cel normal sau și atunci cînd într-un anumit punct, de altminteri sonor, al toracelui observăm o matitate („sonus destitutus“) asemanătoare cu aceea pe care o dă mușchiul percutat („carnis percussae“). Acest fapt poate fi controlat de oricine, pe sine însuși — spune *Auenbrugger* — dacă își percută toracele și pe urmă coapsa, făcînd o comparație. *Auenbrugger* a numit acest sunet mat „sonus suffocatus“, „sonus destitutus“ sau „sonus carnis percussae“. El insistă destul de mult asupra importanței patognomonice a acestui simptom sonor pentru a-i imprima o valoare clinică deosebită. După el, sunetul provocat cu ajutorul percuției se poate modifica patologic. *Auenbrugger* clasifică și sunetele astfel produse, caracterizînd și diferențînd următoarele: „sonus altior“ (hipersonoritate), „sonus clarior“, „sonus profundior“, „sonus obscurior“ și „sonus prope suffocatus“. *Auenbrugger* a acordat o mare atenție descrierii sunetelor toracice în unele boli acute și cronice. În aceste capitole se manifestă pregătirea sa în general eminentă de anatomic patolog și internist precum și simțul său experimental. Experimentarea constituie o parte esențială a operei lui *Auenbrugger*. El a controlat modificările anatomo-patologice care provoacă simptome sonore nu numai prin autopsie, ci și pe cale experimentală, injectînd lichide în cadavre și provocînd astfel simptome sonore caracteristice observate clinic la bolnavi. Deci nu se poate pune la îndoială că *Auenbrugger* a fost unul dintre precursorii medicinei experimentale, sau mai precis ai diagnosticului experimental în clinica medicală.

În *Inventum novum*, după ce expune din punct de vedere patologic simptomele sonore sau așa-numitele simptome antinaturale („sonus praeternaturalis“), *Auenbrugger* dezbate fenomenele percutorie ale diferitelor boli și ale complicațiilor acestora. El descrie, dînd explicații și formulînd concluzii corespunzătoare, simptomele percutorie observate în cazurile de inflamație a pericardului, a pleurei și în revărsările de sînge „în hepatizarea plămînilui“ („schirrhus pulmonis“), în cavernele pulmonare („vomică“), și în formele seroase și purulente ale acestora („vomică ichorosa“ și „vomică purulenta“), în pleurezile exudative („hydrops pericardii“) precum și în aneurismele cardiace. Chiar dacă în lucrarea lui *Auenbrugger* găsim unele capitole nu îndeajuns de elaborate și chiar dacă uneori concluziile sale conțin lipsuri și inexactități, faptul acesta nu diminuează cu nimic originalitatea și importanța operei. Ce a însemnat această operă în acel timp putem să ne dăm seama numai dacă sîtuăm cartea *Inventum novum* în cadrul dezvoltării medicinei din perioada respectivă.

Cei mai mulți contemporani s-au opus acestei metode simple și deosebit de valoroase din punct de vedere practic neînțelegînd legătura organică a acestora cu simptomele clinice și cu modificările patologice. Au fost însă și unii contemporani care deși au adoptat o poziție aprobativă nu au văzut nou-

tatea metodei lui *Auenbrugger* și au încercat să-i pună la îndoiala originalitatea. Dar pe lângă cele două tabere ale opiniei medicale de atunci se mai aflau unii, nume nu mai puțin prestigioase ca de ex.: *Gerard von Swieten* sau *Anton de Haen* personalități proeminente ale școlii vieneze, care au trecut sub lespedeza tăcerii metoda lui *Auenbrugger*. E sigur că tocmai la Viena, acolo unde *Auenbrugger* a trăit și a lucrat, metoda percuției nu a avut adepți aproape de loc. Faptul acesta nu a putut fi remediat nici prin împrejurarea că ediția a doua din *Inventum novum* a apărut încă în timpul vieții autorului. Discuția pornită în jurul percuției nu a fost deosebit de aprinsă și de amplă. Opinia publică medicală a manifestat față de ea o atitudine incomprehensivă, considerind-o drept neglijabilă. Nu exagerăm dacă spunem că încă în timpul vieții lui *Auenbrugger* a început să se contureze acea situație aparentă, de natură să indice că metoda sa de examinare e uitată. Dar progresul nu putea fi oprit în limitele și la nivelul stadiului de dezvoltare în care se găsea medicina atunci. În primul deceniu al sec. XIX-lea, adică după revoluția burgheză în Franța, care se afla într-o perioadă de impetuoasă dezvoltare a medicinei clinice, metoda percuției a găsit o înțelegere și o apreciere demne de importanța ei. Pornind din Franța, percuția a cucerit toată lumea, iar bătrînilui *Auenbrugger* i s-a hărăzit satisfacția de a asista la acest triumf. În Franța, percuția a fost dezvoltată de *Corvisart*, apoi de *Piorry*, *Laennec*, *Bouilloud* și *Potain*. Medicii din Austria și din Germania au recunoscut și ei pînă în cele din urmă importanța metodei lui *Auenbrugger* și din rîndurile lor s-au ridicat *Skoda*, *Wintrich*, *Traube*, *Ebstein*, *Niemayer* și *Goldscheider* care au aplicat și au perfecționat în mod strălucit percuția.

Percuția a trebuit să străbată un drum greu pînă a ajuns să fie unanim recunoscută. În ciuda tuturor șicanelor și a indiferențismului sau neînțelegerii persoanelor oficiale, se pare că *Inventum novum* a stîmrit un oarecare interes în cercurile medicilor mai tineri. Așa se explică și faptul că în 1763 apare ediția a II-a a lucrării. Metoda lui *Auenbrugger* a înfriziat să fie recunoscută și răspîndită nu numai din cauza noulății și simplității ei, ci și fiindcă unii medici de mare prestigiu, luînd cunoștință de acest procedeu diagnostic, l-au interpretat greșit și l-au identificat cu cunoscuta succesiune hipocratică. O astfel de atitudine au adoptat profesorii *Baldinger* de la Jena și *Augustin V'ogl* de la Viena. Acești din urmă a caracterizat metoda lui *Auenbrugger* drept un „novum antiquum” și nu „novum” întrucît lucrarea lui *Auenbrugger* — spunea el — își are originea „cuvînt de cuvînt în Hippocrate”. Asemenea vederi nu contribuiau în nici un caz la extinderea percuției. În aceste condiții, opiniile medicale conservatoare nu au putut fi influențate în sens pozitiv nici de atitudinea favorabilă a anatomistului *Gasser* sau a clinicianului *Stoll*, astfel încît percuția nu a izbutit să se încetățenească în spitalele vieneze. După *Max Neuburger*, renumitul istoric al medicinei de la Viena, profesorul *Stoll* a fost singurul clinician care a acordat metodei lui *Auenbrugger* un anumit loc și în învățămîntul medical. De altfel lucrările lui *Stoll* au fost acelea care au atras atenția lui *Corvisart* asupra percuției. După moartea lui *Stoll* (1788) aplicarea percuției a încetat chiar și în singura clinică vieneză în care se aplica. Nici urmașii săi, *I. P. Frank* și *I. V. Hildebrand* nu au contribuit ca percuția să devină o metodă unanimă de examinare, primul manifestînd față de ea o atitudine de completă neîncredere iar al doilea considerînd-o drept un procedeu de examinare ocazional.

În secolul al XVIII-lea s-au formulat două aprecieri care au atras atenția medicilor asupra deosebitei importanțe a percuției. Elvețianul *Albert Haller*, renumitul fiziolog și polihistor al epocii sale, a publicat o dare de seamă de patru pagini în *Göttinger Gelehrten Anzeiger* (1762) despre metoda lui *Auenbrugger*, scriînd următoarele: „*Inventum novum merită toată atenția, deoarece, după cite știm noi, aceasta este o descoperire cu totul nouă*”. Concomitent cu *Haller*, profesorul *Ludwig* de la Leipzig se declară și el adeptul percuției. Aceste două manifestări pozitive nu au fost desigur suficiente pentru a risipi atmosfera de indiferență ce se crease față de percuție și să înlătore pedicile

care stăteau în calea răspîndirii ei. Așadar *Auenbrugger* nu a greșit cînd a prevăzut greutățile ce se vor ivi. El cunoștea bine opinia publică medicală și mai cu seamă pe corifeii școlii medicale de la Viena. Iată ce scrie *Auenbrugger* în prefața lucrării *Inventum novum*: „Văd foarte bine de pe acum că publicînd descoperirea mea mă voi izbi de obstacole destul de mari. Căci acei bărbați care prin descoperirile lor au adus în științe și în arte lumină sau perfecționare nu au fost niciodată scutiți de invidie, de rea-voință, de ură și de defăimările care însoțesc aceste lucruri”.

În legătură cu opera lui *Auenbrugger* popularizatorii istoriei medicinei s-au ocupat de problema modului în care a apărut procedeu de examinare fizică a stărilor normale și patologice ale organelor toracice, procedeu care era atunci fără îndoială un „novum inventum”. Unii dintre aceștia au încercat să arate că ideea de bază a percuției ar fi înrădăcinată în amintirile din copilărie ale lui *Auenbrugger*. Dat fiind faptul că tatăl său a fost circumar, nimic nu părea mai firesc decît presupunerea că *Auenbrugger* a avut deseori prilejul să vadă cum tatăl său se folosea de „percuție” pentru a constata cît de pline sînt butoaietele, însemnînd apoi printr-o linie trasă cu creta nivelul vinului. Această legătură, chiar dacă nu e imposibilă, nu poate revendica în sprijinul ei nici o dovadă. Insuși *Auenbrugger* nu face nici o mențiune despre aceasta. Cît despre sunetele și tonalitățile obținute cu ajutorul metodei sale, el se mulțumește să le compare o singură dată cu cele dobîndite prin „percuția” butoaietelor. Alți autori au încercat să dea explicația că elaborarea acestei metode s-ar datorî înclinației muzicale a lui *Auenbrugger*. Se știe că *Auenbrugger* a iubit în adevăr muzica, el făcea parte din cercul prietenesc al lui *Salieri*, ba mai mult, a scris un text de operetă care însă ca valoare muzicală nu prezintă nici o importanță, iar în istoria medicinei rămîne o simplă curiozitate. Încercarea de a explica metoda percuției toracelui prin însușirile muzicale ale descoperitorului ei nu are darul de a ne apropia de soluția problemei.

Se observase încă demult că vasele care conțin lichide, dacă se bat, dau sunete caracteristice în funcție de gradul în care sînt pline. Acest fapt nu trebuia deci să fie descoperit încă o dată în epoca lui *Auenbrugger*. Dar la drept vorbind, nu aceasta constituie noutatea și genialitatea metodei, ci altceva și anume aplicarea consecventă a percuției ca procedeu ce provoacă sunete, în examinarea stărilor normale și patologice ale organelor aerate și parenchimatose. Pentru aceasta *Auenbrugger* nu a avut nevoie nici de amintirile din copilărie și nici de vreo înclinație muzicală deosebită, ci de un spirit fără prejudecăți și inventiv, de o temeinică pregătire patologică și anatomo-patologică precum și de un simț clinic dezvoltat. Elaborarea operei lui *Auenbrugger* a fost precedată de observații spitalicești timp de 7 ani, de compararea sunetelor caracteristice obținute în unele cazuri patologice cu rezultatele anatomo-patologice — și de experiențele efectuate pe cadavre. Metoda lui *Auenbrugger* nu a avut numai un obiectiv imediat ci, așa cum dovedește istoria procedeelelor de examinare a bolnavilor, ea conținea de la început germeii dezvoltării ulterioare.

Pentru ca *Inventum novum* să exercite o influență fecundă și innoitoare, pentru ca percuția să se încetățenească în practica clinică a fost nevoie de timp. Înainte de a ajunge să se generalizeze ea a trebuit să fie recunoscută și apreciată mai întîi în Franța.

Prima traducere franceză a lucrării *Inventum novum* a apărut în 1770 ca anexă la *Manuel des pulmonique, ou traité complet des maladies de la poitrine*, o lucrare a lui *Rozière de la Chassagne* lipsită de valoare din toate punctele de vedere. Firește, aceasta nu a contribuit la faptul că percuția să cucerească adepții în Franța. Cu toate că *Chassagne* a înțeles utilitatea practică a percuției și și-a exprimat bucuria că el

SAMUIL IZSÁK: LEOPOLD AUENBRUGGER INTEMEIETORUL EXAMENULUI
PERCUȚORIC AL BOLNAVILOR

Leopold Auenbrugger
(1722–1809)

e primul care o prezintă colegilor săi francezi, totuși a înfățișat lucrurile ca și când ar fi fost vorba de o simplă reluare a unei metode practice în antichitate.

În ceea ce privește soarta metodei lui *Auenbrugger* o contribuție esențială a adus numai atitudinea fermă și pozitivă a lui *I. N. Corvisart* (1755—1821), clinicianul de mare prestigiu de la Paris. *Corvisart* a aplicat cu succes percuția, îmbogățind cu propriile sale observații această metodă și rezultatele ei. El a folosit percuția mai cu seamă în diagnosticul modificărilor patologice ale inimii și ale marilor vase sanguine. Toate acestea *Corvisart* le recunoaște public în *Essai sur les maladies et les lésions organiques du coeur et de gros vaisseaux*, o lucrare apărută în 1806.

În această carte el scrie despre percuție următoarele :

„Printre procedeele care descoperă pe cale externă îmbolnăvirile organului central al circulației, percuției toracelui trebuie să i se asigure un loc special. Acest procedeu pe care l-am aplicat cu succes într-un mare număr de cazuri, mi-a fost de mare folos în practica mea în toate cazurile când am vrut să mă conving dacă organul circulației se află într-o stare normală sau alterată”.

Bazindu-se pe un bogat material clinic, lucrarea lui *Corvisart* a demonstrat convingător importanța practică a examenului percutoric. Rezultatele publicate au risipit toate obiecțiile și neîncrederea deschizând drumul percuției care a intrat definitiv în medicină și a cucerit Viena sceptică la fel ca și universitățile germane. E caracteristic pentru atitudinea senină și înaltă, demna de un adevărat savant, a lui *Corvisart* faptul că a știut să treacă sub tăcere rolul său care nu a fost modest în generalizarea metodei lui *Auenbrugger*, elogiind meritul de precursor al acestuia. Îndeplinind o promisiune mai veche, *Corvisart* a publicat în 1808 traducerea franceză completă a lucrării *Inventum novum* sub titlul : *Nouvelle méthode pour reconnaître les maladies internes de la poitrine par la percussion de cette cavité*. (O nouă metodă pentru a recunoaște bolile interne ale cavității toracice prin percuția acesteia).

Ținând seama de istoricul apariției și extinderii percuției putem spune că, deși aceasta metodă a fost dăruită omenirii de medicina sec. XVIII nu-i mai puțin adevărat că sec. XIX a transformat-o într-o metodă unanim acceptată. Astfel s-au înfăptuit cuvintele cu care *Auenbrugger* și-a însoțit publicarea lucrării *Inventum novum* : „Fie ca cele spuse să slujească întru ajutorul bolnavilor suferinzi și săraci, și înfloririi acelor arte care cultivă adevărata medicină: aceasta e dorința mea”.

Sosit la redacție : 8 mai 1959.

Bibliografia la autor.

LEOPOLDI AUENBRUGGER

MEDICINA DOCTORII
IN CATHEDRA REGIAE MEDICINAE NATIONALIS
HISTORICO-MEDICAE AUSTRIACAE

INVENTUM NOVUM

PERCUSSIONE THORACIS HUMANI
UT SIGNO

ABSTRUSOS INTERNI
PECTORIS MORBOS
DILIGENDI

VINDOBONAE.

VIZI JOANNIS THOMAE TRATTNER, CAR. REG.
MAJEST. ALII TYPOGRAPHI

MDCCLXII

Inventum novum